Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 50, Şubat 2021, s. 819-821

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.49340>

Doç. Dr. Yılmaz AKDEMİR

Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
yilmazakdemir@msn.com, Orcid: 0000-0002-9573-4140

MUKADDİMELER ZAVİYESİNDEN TANZİMAT DÖNEMİ GAZETELERİ

Dinçer ÖZTÜRK (2020). *Mukaddimeler Zaviyesinden Tanzimat Dönemi Gazeteleri*.

İstanbul: Hiper Yayınevi, 186 Sayfa, 1. Baskı, ISBN:978-605-281-939-5

Osmanlı Devleti'nin en kritik yüzyılı kabul edilen XIX. yüzyılda Batılılaşma hareketi iyiden iyiye kendini göstermiş ve Tanzimat Dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti yüzünü artık Batı'ya dönmüştür. Avrupa'ya eğitim amacıyla gönderilen gençler orada Batı'nın sadece bilimini değil edebiyatını, kültürünü, sanatını ve sosyal hayatını da zihinlerine kaydetmiştir. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu çıkmaza dair kafa yoran, halkın bilgi ve görgü seviyesinin artmasını arzulayan bu gençler, ülkelerine döndükleri zaman Avrupa'da gördükleri yenilikleri, gelişmeleri ve değişimleri halka anlatma yolunu seçmişlerdir. Bu noktada gazeteler önemli bir araç olarak görülmüş ve ülkede gazetecilik faaliyetleri yaygınlaşmaya başlamıştır.

Gazetecilik faaliyetlerinin başlamasında ve yaygınlaşmasında dönemin edebiyatçıları oldukça etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Batı medeniyetine açılışını temsil eden Tanzimat Dönemi'nde yayımlanan gazeteler, sayfalarında yeniliklere ve değişimlere yer vererek toplumu değişim ve dönüşümlere aşina kılmaya gayret etmişlerdi. Bu şekilde bir Doğu toplumuna

Batı'yı tanıtmaya ve entegrasyonu sağlama yolunda adımlar atılmasına aracılık etmişlerdi. Resmi gazetelerle başlayan ve özel gazetelerin de dâhil olmasıyla iyice yaygınlaşan gazetecilik aydın tabaka ile halk arasında adeta bir köprü vazifesi görmüştür. Önemli olaylara, savaşımlara, anlaşmalara, yenilik ve gelişmelere sayfalarında yer veren gazeteler, dönemin fotoğrafını çekerek, bugün bilgi edinmemiz noktasında önemli bir kaynak vazifesi görmektedir. Editörlüğünü Mehmet Güneş'in yaptığı "Mukaddimeler Zaviyesinden Tanzimat Dönemi Gazeteleri" kitabında yazar Dinçer Öztürk, bu önemli kaynakların mukaddimelerini bir araya getirerek okurlarına sunmuştur.

Gazetelerin kimlikleri niteliği taşıyan mukaddimeler, gazetelerin amaçları, yöntem ve teknikleri, yayın politikaları, hangi konuları işleyecekleri ve gazetenin günlük mü yoksa haftalık mı olacağına dair bilgiler içerir. Dolayısıyla mukaddimelere bakılarak gazeteler hakkında az çok fikir sahibi olmak mümkündür. Gazeteler hakkında bilgi sahibi olmak için mukaddimeleri incelemek gerekmektedir. Bu nedenledir ki gazete mukaddimeleri, Tanzimat Dönemi yayın hayatı üzerinde araştırma yapmak isteyenler için başvuru kaynağı niteliği taşırlar. Ayrıca gazeteler, yaptıkları faaliyetler ve yayımladıkları haberlerle basıldıkları dönem için belge birer niteliği taşırlar. "Mukaddimeler Zaviyesinden Tanzimat Dönemi Gazeteleri" kitabı, Tanzimat Dönemi gazetelerini mukaddimeler üzerinden ele alıp incelemiştir. Eser, Tanzimat Dönemi gazeteleri üzerinde derinlemesine çalışma yapmak isteyen araştırmacılar için başvurabilecekleri akademik bir kaynak niteliği teşkil eden kitaptır.

Kitap, giriş bölümü haricinde esas itibarıyla üç bölümden oluşmaktadır. Dönemin gazetelerinin amaç ve yöntemlerini ortaya koymaya çalışan bu eserde yazar, önsöz kısmında öncelikle Osmanlı gazeteciliğinin serüveni hakkında kısa bir izah yaptıktan ve eserin edebiyat sahasına yapacağı katkıya değindikten sonra kitabın hazırlanışında nasıl bir usul takip edildiğini anlatmaktadır.

Kitabın giriş bölümünde, asıl metne hazırlık olmak üzere genel itibarıyla devlet henüz gazete işine el atmadan önce Osmanlı ülkesindeki gazeteciliğin mevcudiyeti, ardından bizzat devlet tarafından Osmanlı'daki gazetecilik faaliyetlerinin nasıl başladığı, ilk gazetelerin hangileri olduğu, hangi dillerde çıkarıldıkları, gazetelerin işlevleri, kimlerin hangi gazeteleri yayımladıklarına dair geniş bilgiler verilmiştir.

Her bölümde, gazeteler basıldıkları tarihlere göre sıralanmıştır. İncelemeye konu gazeteler, basıldıkları tarihlere göre sıralanmış, her bölümde ele alınan gazeteler hakkında ilk önce genel bilgi verilmiş, akabinde ilgili gazetenin mukaddimesi hakkında bilgi sunulmuş, sonra mukaddimenin transkripti yapılmıştır. Gazetelerin transkripti yapılırken kelimeler, günümüz telaffuzuna uygun şekilde yazılmıştır. Gazetelerin üzerinde yer alan Hicri ve Rumi tarihler, Türk Tarih Kurumunun belirlediği takvim denkleştirmesi temel alınarak Miladi takvime çevrilmiş ve eserde her iki tarih de gösterilmiştir. Gazetelerin sayı ve sayfa numaraları da eserde verilmiştir. Gazeteler hakkında genel bilgiler verilirken, bu alanda çalışan kişilerin ilgisini çekebilecek çarpıcı bilgilere de yer verilmiştir. Her bölümde gazete başlıklarının yanına, o gazetenin küçük bir fotoğrafı da koyulmuştur. Okurlar bu eserde, sansüre uğrayan ilk gazeteden resimli basılan ilk gazeteye, ilk defa kadınlar eki ve çocuklar eki yayımlayan gazetelerden yabancı ülkeden yardım alan ilk gazeteye kadar daha birçok ilgi çeken bilgiyi bulabilecektir.

Birinci bölüm, yirmi üçüncü sayfadan başlayıp otuz yedinci sayfada bitmektedir. Bu bölüm "Resmi / Yarı Resmi Osmanlı Gazeteleri" başlığını taşımaktadır. Bölümde: Takvim-i

Vekâyi ve Cerîde-i Havâdis gazeteleri hakkında genel bilgiler verilmiş, gazetelerin mukaddimelerine, mukaddimelerin transkriptine ve mukaddimelerin günümüz Türkçesiyle özetine yer verilmiştir.

İkinci bölüme “Osmanlı’da Gazeteciliğin Gelişimi ve Özel Gazeteler” başlığı verilmiştir. Kırk birinci sayfadan başlayıp yüz yirmi ikinci sayfaya kadar devam eden ve oldukça geniş kapsamlı olan bu bölümde: Tercüman-ı Ahvâl, Tasvir-i Efkâr, Muhbir, Âyine-i Vatan, Hürriyet, Terakki, Mümeyyiz, Basiret, Hadîka, Hakayîk’ül- Vekâyi, İbret, Devir, Bedir, Sirac, Vakıf ve İstikbal Gazetesi ele alınmıştır. Bu gazeteler hakkında genel bilgiler verilmiş, daha sonra gazetelerin mukaddimelerine, mukaddimelerin transkriptine ve mukaddimelerin günümüz Türkçesi ile özetine yer verilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümüne ise “Tanzimat Edebiyatında Sona Doğru” başlığı verilmiştir. Bu bölüm de yüz yirmi beşinci sayfadan başlayarak yüz yetmiş yedinci sayfaya kadar devam eder. Burada Tanzimat edebiyatının son dönemlerinde çıkarılan gazetelere yer verilmiştir. Sabah, Tercüman-ı Hakikat, Mizan ve İkdam gazeteleri hakkında genel bilgiler verildikten sonra diğer bölümlerde olduğu gibi gazetelerin mukaddimelerine, mukaddimelerin transkriptine ve mukaddimelerin günümüz Türkçesiyle özetine yer verilmiştir.

Eserin sonuç bölümünde Tanzimat Dönemi gazeteleriyle ilgili önemli bilgiler ortaya konulmuş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Gazeteciliğin öneminden, gazetelerin toplum üzerinde meydana getirdikleri tesirlerden ve gazetelerin sayfalarında hangi konulara yer verdiklerinden bahsedilmiştir.

Eserin yazımında yararlanılan kaynaklar, metin içinde dipnotlarda gösterilmiş, bunun yanı sıra kitabın sonuna “Kaynaklar” başlığı altında bir bölüm de eklenerek okuyucuların kaynaklardan istifadesi sağlanmıştır. Bir kitap için elzem olan “İndeks” bölümü de kitaba dâhil edilmiş, bu başlık altında ilgililerin kelimeler üzerinden metin içinde istedikleri verilere ulaşmalarına imkân sağlanmıştır.

Tanzimat Dönemi, bugün hâlâ incelenmeye muhtaç birçok konu ve başlığıyla karşımızda durmaktadır. O dönemin olaylarına, gelişmelerine, savaşlarına, anlaşmalarına, edebiyatına, sanatına, eğitime ve politikasına sayfalarında yer vermesi yönüyle en büyük tanıklarından biri gazetelerdir. Yazar Dinçer Öztürk, o dönemde yaşananları daha iyi anlayabilmemiz için gazeteler konusuna eğilmiş, “Mukaddimeler Zaviyesinden Tanzimat Dönemi Gazeteleri” kitabıyla bu alanda ufuk açıcı bilgiler vermiş ve akademik dünyaya önemli bir eser kazandırmıştır. Bu sebeple emeğinden dolayı Dinçer ÖZTÜRK’e teşekkür ederim.